

BALIKÇILIK SEKTÖRÜNÜN ÜLKE EKONOMİSİNE EKONOMİK ETKİLERİ: TÜRKİYE'DE BALIKÇILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE MORİTANYA'YA BALIKÇI GÖÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Economic Effects of the Fishing Sector on the Country: The Problems of the Fishing Sector in Turkey and the Evaluation of Fisherman Migration to Mauritania

ARAŞTIRMA MAKALESİ /RESEARCH ARTICLE

Geliş Tarihi/Received:
24.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted:
11.07.2023

Serdar ÖZTÜRK

Prof. Dr.,
Nevşehir Hacı Bektaş Veli
Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Politikası Ana Bilim Dalı
serdarozturk@nevsehir.edu.tr
 0000-0003-0650-0244

Tuğba İBİK

Doktora Öğrencisi,
Nevşehir Hacı Bektaş Veli
Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü
tugbaibik50@gmail.com
 0000-0003-0188-463X

Özet

Türkiye'nin su kaynakları açısından oldukça zengin bir ülke olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarda yaşanan yanlış su tüketimi, kirlilik ve aşırı avlanma gibi nedenlerle yaşanan sorunlar balık türlerinde ve balık yoğunluğunda azalmaya neden olmuştur. Bunların yanı sıra balıkçılık sektöründeki yetersizlikler ve hatalı uygulamalar Türk balıkçıları başka kaynak arayışına yöneltmiştir. Bu anlamda Moritanya zengin balık kaynakları ile önemli alternatiflerden birisi haline gelmiştir. Ayrıca Moritanya Hükümeti'nin ülkeye yabancı yatırımcıların gelmesine yönelik pek çok teşvik uyguladığı görülmektedir. Bu bağlamda, 2015 yılından itibaren Türkiye'den Moritanya'ya balıkçılıkla ilgili bir göç yaşanmıştır. Dolayısıyla, bölgede tekneleriyle çalışan Türk balıkçıları sürekli artış göstermiş ve bunun yanı sıra Türklere ait birçok balık unu ve balık yağı fabrikaları kurulmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye'de Moritanya ile su ürünleri işleme ve balıkçılık ile ilgili anlaşmalar yaparak bu ilişkiyi güçlendirmeyi hedeflemektedir. Türk balıkçılarının Moritanya'ya göç etmesinde bölgedeki zengin balık türlerinin yanı sıra ülkede balıkçılık ile elde edilen kazancın Türkiye'de balıkçılıktan elde edilen kazançta göre daha fazla olması da bölgeyi Türk balıkçıları için daha cazip bir merkez haline getirmektedir. Ayrıca Türk balıkçılarının Türkiye'de yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara çözüm bulunmaması da göç için itici bir faktör olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de balıkçılık sektörünün sorunlarını inceleyerek, Türk balıkçıların bir Batı Afrika Ülkesi olan Moritanya'ya göç hareketlerinin nedenlerini gün ışığına çıkarmak ve çözüm yolları sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Su Ürünleri Ekonomisi, Balıkçılık, Göç

Abstract

It can be said that Turkey is a very rich country in terms of water resources. However, problems experienced in recent years due to incorrect water consumption, pollution and overfishing have led to a decrease in fish species and fish density. In addition to these, inadequacies and faulty practices in the fishing sector have led Turkish fishermen to seek other sources. In this sense, Mauritania has become one of the important alternatives with its rich fish resources. In addition, it is seen that the Government of Mauritania has implemented many incentives for foreign investors to come to the country. In this context, there has been a fisheries-related migration from Turkey to Mauritania since 2015. Therefore, the number of Turkish fishermen working with their boats in the region has increased continuously and besides this, many fishmeal and fish oil factories belonging to Turks have been established. In this direction, Turkey aims to strengthen this relationship by making agreements with Mauritania on fisheries processing and fishing. In addition to the rich fish species in the region, the fact that the income from fishing in the country is higher than the income from fishing in Turkey makes the region a more attractive center for Turkish fishermen. In addition, the problems experienced by Turkish fishermen in Turkey and the lack of solutions to these problems have also been a driving factor for migration. The aim of this study is to examine the problems of the fishing sector in Turkey, to bring to light the reasons for the migration movements of Turkish fishermen to Mauritania, a West African Country, and to offer solutions.

Keywords: Aquaculture Economy, Fisheries, Migration

GİRİŞ

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili, akarsu, göl ve yer altı suları gibi çeşitli su kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Su kaynaklarındaki çeşitlilik pek çok canlıya yaşam alanı sağlamakla birlikte insanların beslenme ihtiyacının karşılanmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak bu elverişli koşullara rağmen balıkçılık sektöründe pek çok sorun yaşanmakta ve sektörün geleceğini olumsuz etkilemektedir. Yaşanan olumsuzluklar Türk balıkçılarının farklı arayışlar içine girmesine neden olmaktadır.

Son yıllarda balıkçılıktan istenilen verimin elde edilememesi, balıkçıların daha fazla kazanç elde etmek istemesi onları hem ek işlerde çalışmaya zorlamakta hem de başka bölgelere göç etmesine neden olmaktadır. Doğal koşullarında etkisi ile zengin balık çeşitlerine sahip olan ve kolay yatırım yapılmasına imkân veren Moritanya, bu anlamda cazip bir merkez haline gelmiştir. Moritanya'ya yapılan balıkçı göçleri nedeniyle bu bölgede gün geçtikçe artan Türk balıkçıları, yalnızca avlanmakla kalmayıp bölgede un ve yem fabrikaları kurmaya başlamıştır. Son yıllarda Moritanya ve Türkiye ikili ilişkilerinin güçlendirilmesine yönelik atılan adımlar ve balıkçılık konusunda yapılan sözleşmeler de Türk balıkçıların dış sularda avlanmasına yönelik teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Ancak zengin su ve balık kaynaklarına sahip olan ülkelerde de su ürünleri sektörünün avantajları olsa da çeşitli sorunların yaşandığı görülmektedir. Dünya genelinde var olan bu sorunların genellikle ortak bir noktada birleştiğini söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de balıkçılık sektörünün sorunlarını inceleyerek, Türk balıkçıların Moritanya'ya göç hareketlerinin nedenlerini ve bunun ekonomik etkilerini ortaya koymaktır. Bu çerçevede, Türkiye'de balıkçılık sektörünün mevcut durumu ve Moritanya'ya yapılan göçlerin nedenlerinin incelenmesi için çalışmanın materyalinde ikincil veriler kullanılmıştır. Bu bağlamda temel göstergeler için, Worldbank (Dünya Bankası), FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), BSGM (Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü), Trademap (Trade Statistics For International Business Development) ve Greenpeace verileri temel kaynak olmuş, ilgili istatistikler ve hazırlanan raporlar dikkate alınmıştır. Ayrıca daha önce yapılan bilimsel çalışmadaki verilerden de yararlanılmıştır. Bu çalışmada veriler tablo ve grafik halinde zaman serileri aracılığıyla gösterilerek yorumlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak Dünya su ürünleri sektörü ve gelişimine yer verilmiş, ikinci olarak Türkiye'de balıkçılık sektörünün yapısı ve sorunlarına değinilmiş, daha sonra Moritanya'da balıkçılık sektörünün gelişim süreci ve Türkiye'den Moritanya'ya uzanan balıkçı göçlerinin nedenleri incelenmiştir. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

1. Dünyada Su Ürünleri Sektörü ve Gelişimi

İlk insanlar deniz, göl ve akarsularda canlıların avlanma şekillerini izlemişler, henüz tarım yapmayı bilmedikleri bu dönemde daha çok kendi yaptıkları aletler ile avlanmışlardır. Neolitik dönemde insanlar başlarda su kenarlarında suyun derin olmadığı yerlerde balık avlamışlardır. Ancak daha sonraları uzak yerlerde avlanmak için ağaçları oyarak yaptıkları kayıkları kullanmışlardır. Su ürünleri sektörü tarım sektörünün alt sektörü olmakla birlikte insanların protein ihtiyacının önemli bir kısmının karşılanmasının sağlanması, bakımından önem teşkil etmektedir. Milattan önce balıkçılık sadece besin ihtiyacının karşılanmasında kullanılsa da ilerleyen dönemlerde zamanla ticari önem kazanmıştır. İç ve dış piyasalarda gerçekleşen su ürünleri ticaretinin, dünyanın büyük bir kısmının sularla kaplı olduğu göz önünde bulundurulursa oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülecektir (OTB, 2020: 3; Doğan, 2002: 3). Kısaca, ilk zamanlarda bir besin ihtiyacı olarak karşımıza çıkan su ürünlerine zamanla ticari değer atfedilmesi su ürünleri sektörüne olan ilgiyi daha da arttırmıştır.

Son yıllarda FAO, su ürünleri yetiştiriciliğini dünyanın her yerinde gelişme gösteren ve en hızlı büyüyen sektör olarak kabul etmiştir (Gün ve Kızak, 2019: 26). Su ürünleri yetiştiriciliği yem balıkları, kabuklular, yemek balığı, yumuşakçalar, süs balıkları, spor ve oyun balıkları ile diğer su ürünlerini içeren organizmaların, tohumlama, stoklama, besleme ve korumasının yapıldığı bir tarım yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu tarım şekli bireysel ve kurumsal yetiştirmeyi ifade etmektedir ve belirli bir zamanda kontrollü ortamda gerçekleşmektedir. 2018'de su ürünleri sayımında su ürünleri çiftlikleri, 1.000 dolar ve daha fazla ürünün üretimini ve satışını yapıldığı, dağıtıldığı, korunduğu, geliştirildiği ve iyileştirmelerin yapıldığı bir yer olarak tanımlanmaktadır (USDA, 2019: 5-6).

FAO'nun 2022 yılında yayınladığı "Dünya Balıkçılığının ve Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Durumu" raporuna göre 2020 yılında özellikle Asya'da su ürünlerindeki büyüme nedeniyle toplam balık ve su ürünleri üretimi 214 milyon ton gerçekleşerek rekor seviyeye ulaşmıştır. Bunların 178 milyon tonunu su hayvanları 36 milyon tonunu ise algler oluşturmaktadır. Algler hariç su ürünleri tüketimi ise 1960 yıllarında kişi başı ortalama 9.9 kg iken 20.2 kg'a yükselmiştir. Birincil sektörde 58.5 milyon kişinin istihdam edildiği, geçim dâhil olmak üzere ikincil sektörde 600 milyon kişiye geçim kaynağı olduğu tahmin edilmektedir. Ticari açıdan bakıldığında ise uluslararası balıkçılık ve su ürünleri ticareti 2018 yılında 165 milyon dolar iken, 2020 yılında Covid-19 nedeniyle 151 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir (FAO, 2022).

2020 yılı toplam su ürünleri üretim miktarı 87.502.607 ton olarak gerçekleşmiş ve önceki yıllara kıyasla artış göstermiştir. 2010 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte deniz ve iç sularda avcılık ile elde edilen miktarlara bakıldığında denizden elde edilen üretimin iç sulardan daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre denizlerde avlanan su ürünleri miktarı 2020 yılında 78.795.376 ton iken iç sularda 12.572.441 ton olarak gerçekleşmiştir. Denizlerde ve iç sularda yetiştiricilik miktarlarına bakıldığında iç sularda daha fazla su ürünleri yetiştiriciliğinin yapıldığı görülmektedir. Buna göre 2020 yılında denizlerde 33.118.113 ton olarak gerçekleşen yetiştirme miktarı, iç sularda 54.384.494 ton olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2023).

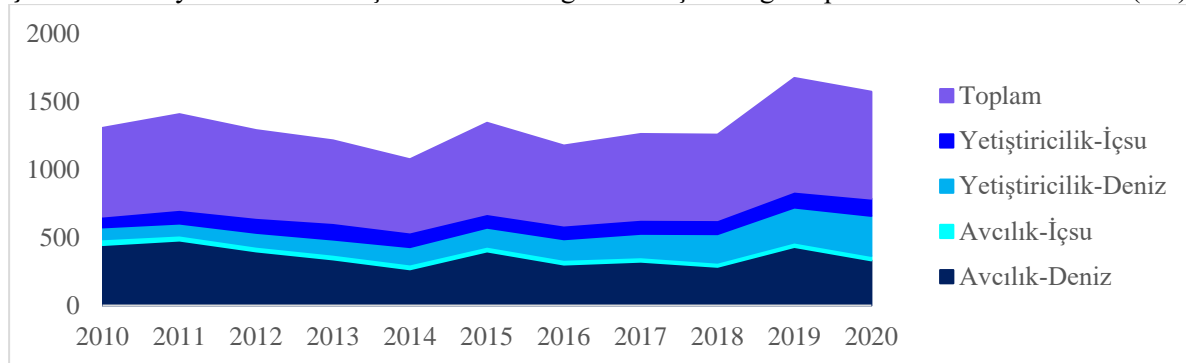
2. Türkiye'de Balıkçılık Sektörünün Yapısı ve Sorunları

Türkiye, Ortadoğu ve Akdeniz'deki konumu itibarıyla su kaynakları ve sulak alanlar bakımından geniş çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bulunduğu coğrafya sınırlarında 25 milyon hektar deniz ve 1.5 milyon hektar iç su alanları bulunmaktadır. İç su alanları arasında 200 civarında doğal göl, 706 tane baraj gölü ve 177.714 km uzunluğuna sahip 33 tane akarsu bulunmaktadır. Ayrıca 8333 km kıyı şeridi ile Türkiye balıkçılık, turizm ve ulaşım gibi konularda sosyal ve ticari faaliyetlere sahiptir. Türkiye'de bulunan su kaynaklarında 93 cins balık, 33 tanesi kafadan bacaklı ve omurgasızların oluşturduğu 126 tane ekonomik değeri bulunan su ürünleri türü bulunmaktadır (Tolon, 2019: 283).

Türkiye'de balıkçılık sektörünün geçim kaynağı olarak sağladığı katkıya bakıldığında yüz bin ailenin geçimini sağladığı ve beş yüz bine yakında bireyin geçimine katkı da bulunduğu düşünülmektedir. Kırsal nüfusun %3'üne istihdam imkânı tanınmaktadır. Ekonomik anlamda elde edilme yöntemleri bakımından bakıldığında ise avcılık ile elde edilen balıkların bir diğer yöntem olan yetiştiricilik ile elde edilen yöntemden farklı olmasını sağlayan en büyük neden %70 civarında yem masrafının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Son yıllarda ise avcılık azalmakta ve yetiştiricilik giderek artmaktadır. Ancak balık yetiştirmede kullanılan yemlerin hammaddesi balık olduğu için avcılığın azalması balık yetiştiriciliğinde maliyetleri arttırarak olumsuz etkilemektedir. (Sarıözkan, 2016: 20).

Şekil 1'de Türkiye'de deniz ve iç sularda avcılığı ve yetiştiriciliği yapılan su ürünlerinin 2010 ve 2020 yılları arasındaki değişimi ton cinsinden gösterilmektedir. TÜİK'ten elde edilen verilere göre avcılığı yapılan su ürünlerinin denizlerde daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre, 2020 yılında 331.281 ton olarak gerçekleşen avcılık miktarı, iç sularda 33.119 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de deniz ve iç sularda yetiştiriciliği yapılan su ürünlerine bakıldığında denizlerde daha fazla su ürünleri yetiştiriciliğinin yapıldığı görülmektedir. Buna göre 2020 yılında denizlerde 293.175 ton yetiştiricilik yapılırken, iç sularda 128.236 ton olarak gerçekleşmiştir.

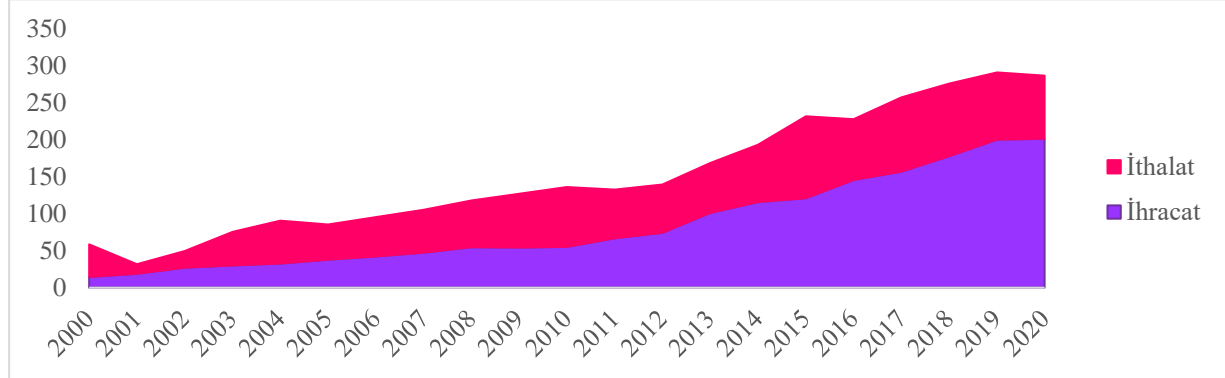
Şekil 1: Türkiye'de Deniz ve İç Sularda Avcılığı ve Yetiştiriciliği Yapılan Su Ürünleri Miktarı (ton)

Kaynak: TÜİK

Şekil 2’de Türkiye’de 2000 ve 2020 yılları arasında gerçekleşen su ürünleri ihracat ve ithalat miktar verileri gösterilmektedir. BSGM 2022 su ürünleri raporundan elde edilen verilere göre, yalnızca 2001 ve 2002 yıllarında ihracatın ithalatı aştığını, 2011 yılından sonra ise su ürünleri ihracatının ithalattan daha fazla artış gösterdiğini son beş yıl içinde en yüksek seviyelere ulaştığını söylemek mümkündür.

Şekil 2: Türkiye’de Su Ürünleri İhracat ve İthalatı Miktarı (Ton)

Kaynak: BSGM, 2022

Su ürünleri tüketimi denize ve su kaynaklarına yakın olan bölgelerde, su ürünlerine erişim uzak olan bölgelere göre daha kolay olduğu için değişim göstermekte ve diğer yerlere göre daha fazla olmaktadır. Denize ve su kaynaklarına uzak olan bölgelerde tüketimi arttırmak için teşvik edici faaliyetlerin yapılması ve ulaşımın kolaylaştırılması tüketimin artmasına katkı sağlayacaktır (Arslan ve Yıldız, 2021: 55).

Tablo 1’de Türkiye’de 2010 ve 2020 yılları arasında su ürünleri tüketim verileri gösterilmektedir. BSGM 2022 su istatistikleri raporundan elde edilen verilere göre, Türkiye’de iç tüketimin değişkenlik gösterdiği ancak özellikle son beş yılda arttığı, balık unu ve yağı tüketiminin 2010,2011,2015,2017 ve 2019 yıllarında diğer yıllara kıyasla daha fazla olduğu, kişi başı tüketimin ise yıllık seyirde değişkenlik gösterdiği 2017 yılından sonra artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Su Ürünleri Tüketimi

	TÜKETİM			
	İç Tüketim	Balık Unu/Yağı*	Kişi Başı Tüketim kg	Değerlendirilemeyen Ton
2010	505.059	168.073	6.9	5.565
2011	468.040	228.709	6.3	5.756
2012	532.347	94.201	7.1	9.682
2013	479.708	87.896	6.3	6.378
2014	420.361	73.667	7.1	5.180
2015	479.741	176.138	6.3	6.070
2016	426.085	93.096	5.5	3.992
2017	441.573	130.917	5.5	2.080
2018	498.959	47.276	6.1	3.115
2019	514.640	209.109	6.3	2.850
2020	559.932	107.223	6.8	2.768

Kaynak: BSGM, 2022

*Balık unu ve yağı fabrikalarında işlenen miktar

Tablo 2’de Türkiye’de 2010 ve 2020 yılları arasında balıkçılık sektöründe çalışanların sayısı verilmektedir TÜİK’ten elde edilen verilere göre, 2010 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte bir önceki yıla göre artış olsa da genel olarak azalma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Ücretsiz çalışan ortakların, ücretli çalışan ortaklara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ücretsiz çalışan hane

halkı fertlerinin, ücretli çalışan hane halkı fertlerinden yine sayıca fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2: Türkiye’de Balıkçılık Sektöründe Çalışanların Sayısı

Yıllar	Balıkçının Kendisi	Ücretsiz Çalışan Ortak	Ücretsiz Çalışan Hane halkı Fert	Ücretli Tayfa	Pay Karşılığı Çalışan Tayfa	Ücretli Çalışan Ortak	Ücretli Çalışan Hane halkı Fert	Diğer
2010	16.020	1.986	5.258	9.410	12.854	-	-	163
2011	12.271	1.826	3.594	8.109	11.063	-	-	158
2012	12.135	2.080	3.345	8,526	10.040	-	-	270
2013	11.078	1.876	3.379	8.160	8.338	-	-	183
2014	11.228	1.247	3.123	7.390	8.089	577	739	206
2015	11.829	1.122	2.773	7.324	7.290	293	487	232
2016	11.845	1.339	2.712	6.399	9.421	190	562	163
2017	11.850	1.045	2.979	6.676	8.398	323	461	110
2018	11.472	719	2.630	5.517	9.782	286	310	162
2019	10.947	712	2.009	4.857	9.436	271	394	91
2020	13.685	854	2.942	6.196	10.856	282	630	95

Kaynak: TÜİK

Tablo 3’te Türkiye’de balıkçılık giderleri 2010 ve 2020 yılları arası veriler dikkate alınarak gösterilmiştir. TÜİK’ten elde edilen verilere göre motorlu araçların yağ giderlerinin diğer giderlere kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilir.2010 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte motorlu araçların yağ giderleri iki kattan fazla artış göstermiştir.

Tablo 3: Türkiye Balıkçılık Giderleri (Miktar-TL)

Yıllar	Motorlu Araçların Yağ Giderleri	Özel Giyim İçin Yapılan Giderler	Nakliye Giderleri	Kumanya Giderleri	Haberleşme Giderleri
2010	197.066.704	3.742.031	22.492.029	34.726.861	2.093.421
2011	236.423.258	3.535.421	23.833.844	30.572.367	1.870.289
2012	262.120.220	4.193.337	29.096.906	32.974.345	1.628.743
2013	241.234.080	4.369.823	27.287.625	31.204.934	1.722.223
2014	216.134.458	4.851.133	28.379.755	28.109.124	1.549.210
2015	190.342.680	5.863.130	32.757.669	29.191.014	1.727.122
2016	228.174.960	6.583.022	33.180.710	35.601.403	1.848.578
2017	279.028.513	7.189.428	33.254.112	35.585.235	1.878.120
2018	405.613.239	8.973.884	41.433.177	46.921.089	1.896.529
2019	458.785.458	13.385.487	47.140.749	58.581.486	2.081.270
2020	479.292.258	14.379.347	48.774.072	69.682.259	2.829.670

Kaynak: TÜİK

Özel giyim için yapılan giderlere, nakliye giderlerine ve kumanya giderlerine bakıldığında bu giderlerin yıllarca artış gösterdiği görülmektedir. Haberleşme giderlerinin ise diğer giderlere kıyasla daha az maliyetli olduğu ancak onun da 2019 ve 2020 yıllarında arttığı görülmektedir. Genel olarak

bakıldığında en fazla gideri motorlu araçların yağ giderlerinin oluşturduğu, bunu sırasıyla kumanya, nakliye ve özel giyim için yapılan giderler olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te Türkiye'de balıkçılıkta yapılan diğer giderlere yer verilmiştir. TÜİK'ten elde edilen verilere göre bunlar içinde başta işgücü ödemeleri olmak üzere en fazla giderin kira için yapıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla su ve elektrik giderlerinin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye'de Diğer Balıkçılık Giderleri (Miktar-TL)

Yıllar	Elektrik Giderleri	Su Giderleri	Kira Giderleri	İşgücü Ödemeleri
2010	461.777	1.009.914	3.055.020	115.882.779
2011	347.337	789.577	4.660.268	118.270.927
2012	378.588	1.145.985	5.533.665	136.289.765
2013	790.953	999.774	4.018.069	135.800.725
2014	607.452	1.398.844	4.118.679	153.022.679
2015	759.300	1.691.185	6.038.673	188.711.669
2016	941.927	1.749.710	5.523.309	221.352.727
2017	1.425.454	1.703.682	6.143.649	251.383.625
2018	1.272.793	2.036.545	7.029.042	294.453.520
2019	1.226.265	2.182.309	8.615.765	351.853.228
2020	2.253.999	3.338.386	12.786.095	474.515.421

Kaynak: TÜİK

Genel bir değerlendirme yapıldığında, TÜİK'ten elde edilen verilere göre balıkçılık sektöründe çalışanların sayısında 2010 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte zaman zaman bir önceki yıla göre artışlar görülse de genel olarak düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Balıkçılık giderlerine bakıldığında motorlu araçların yağ giderlerinin 2020 yılında diğer yıllara göre iki kattan fazla artış gösterdiği, benzer şekilde özel giyim, nakliye, kumanya, elektrik, su, kira giderleri, işgücü ödemelerinin ve haberleşme giderlerinin genel olarak artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Türkiye'de balıkçılık sektörü sorunları bölgelere göre incelendiğinde, genel olarak benzer sorunların varlığından bahsetmek mümkündür. Ege Denizi'nde, kıyı ve sahil balıkçıları arasındaki çekişmeler, deniz kirliliği, avcılığın dengesizliğinden kaynaklı meydana gelen stoklarda azalma sorunu, av yasaklarına uyulmaması, kaçak ve yasadışı avcılık, yasal av takımlarının tahribatı, sosyal güvencenin eksikliği, kredi imkânlarındaki yetersizlikler, pazarlama ve fiyatlamada oluşan sorunlar, yasal denetimlerin ve cezalandırmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Marmara Denizi kirliliğindeki artışın ticari balıkçılığı olumsuz etkilediği, dolayısıyla burada avlanan su ürünlerinin azaldığı, son yıllarda ortaya çıkan müsülajların balık ağlarını tıkararak balıkçılığı etkisi altına aldığı ve bu durumda ekonomide kayıplara neden olduğu görülmektedir. Akdeniz Bölgesi sahil şeridinde deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısına bakıldığında tekne sahiplerinin sosyo-ekonomik durumlarının benzer olduğu, gelir seviyesinin düşük olduğu, bilinçsiz avlanmanın ve denetimlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinde tekne boyu, tayfa sayısı, sosyal güvence ve gelirden memnun olmaları bakımında benzerliğin olduğu, ancak eğitim, yaş ve balıkçı olma nedenleri arasında farkların olduğu, organizasyonların yeterli olmadığı, aşırı avcılığa karşı ses çıkarılmadığı, yasadışı ve düzensiz avcılığın bulunduğu, barınakların altyapısının yeterli olmadığı ve finansal desteğin sağlanmadığı görülmektedir (Kınacıgil ve İlkyaz, 1997; Doğan, 2013; Erdoğan-Sağlam ve Karadal, 2016; Sağlam vd., 2016).

Türkiye'nin denizlerinde ve su kaynaklarında yaşanan sorunlara bakıldığında, genel olarak kirlilik, avlanma yasağına uyulmaması, denetimlerin yetersiz kalması, sosyal güvence eksikliği, pazarlama sorunları, örgütlenme ve kooperatiflerin etkin olmaması, gelir seviyesinin yüksek olmaması başlıca nedenler arasında görülmektedir. Sektörde karşılaşılan başlıca sorunlara bakıldığında çözüm arayışı olarak göçler yaşanmakta ve göç edilen yerlerde sorunlar olsa bile bazı fırsatlar daha ağır basmakta ve balıkçıların dış sulara doğru hareket etmesine neden olmaktadır.

3. Moritanya'da Balıkçılık Sektörünün Gelişim Süreci ve Türkiye'den Moritanya'ya Balıkçı Göçleri

Afrika'nın kuzeybatısında yer alan Moritanya'nın etrafında Mali, Cezayir, Senegal, İspanyol Sahrası ve Atlantik Okyanusu bulunmaktadır. Üç coğrafi bölgeye ayrılan ülkenin, güneyinde Senegal nehri vadisi boyunca uzanan dar bir kuşakta tarımsal yerleşime izin veren toprak ve iklim koşulları, doğu-batı bandında kum düzlükleri, kumul, çimen ve çalılar ile kuzeyde Sahra Çölünün kurak bölgesi, kum tepeleri, kayalar, 456 metreden yüksek engebeli ve dağlık platolar yer almaktadır. Sahra deniz suyu, balıkçılar tarafından uzun yıllar boyunca zengin balık türlerinin olduğu yer olarak bilinmektedir. Cap Bajador'dan Rio de Oro'ya, Moritanya'daki Argain körfezine kadar balık tutulmaktadır (Ba, 1986: 23).

Moritanya'da balıkçılıkla ilgili düzenlemeler 1960 yılından sonra önem kazanmaya başlamıştır. 720 km'lik bir Atlantik Okyanus sahil şeridinde sahip olan ülkede önceleri balık tüketimi ve balıkçılıkla çok fazla ilgilenilmemiştir. 1960 yılında avlanan balık miktarı 12.000 tondur. Balıkçılığa yönelik ilk düzenleme 1962 yılında 62.038 numaralı yasa ile gerçekleşmiştir. Bu yasa ile avlanan balık türleri, ekipman ve yöntemler, balık stoklarının bitmesine karşı önlemler, yaptırımlar ve para cezaları yer almıştır. Başlangıçta ülkede 1974 yılında toplam ihracatın %87'sini oluşturan madencilik sektörünün ekonomide ağır basması nedeniyle pek ilgi görmeyen balıkçılık sektörünün geri planda kalmasına neden olmuştur. Ancak 1960 yılının ikinci yarısında hükümetin madencilikten elde edilen gelirlerin ulusal balıkçılık endüstrisinin kurulumu için harcanmasına yönelik uğraşları olmuştur. 1978 yılından önce Moritanya'da balıkçılık yabancı filolar ve gemiler tarafından yürütülmüş üstelik ülke ekonomisine hiçbir katkı sağlamamıştır (Bozkuş, 2015: 108-109).

Bu dönemde, 10 milyon dolar Fransız kredisi ile birlikte madencilikten elde edilen gelirlerin balıkçılık sektörüne aktarılması sektörün gelişmesine yardımcı olmuştur. Moritanya hükümeti 1965 yılında ulusal bir balıkçı filosu ve balık işleme endüstrisi kurmak için uğraşmış ve SOMAP (Societe Mauritanienne de l'Armeent de Peche) isminde yarı özel bir balıkçılık şirketi ve 12 gemilik bir filo kurulmuştur. Bunun yanı sıra hükümet tarafından dondurma, tuzlama, balık konservesi ve balık unu üretilmesine imkân sağlanmıştır. Ancak bu proje başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1969 yılında finansal kayıpların ardından iptal edilip, 12 adet balıkçı gemisi satılmış ve tesisler İspanyollara devredilmiştir. 1980 yılında Moritanya'da özel şirketlere ait yalnızca 3 tane gemi bulunmaktadır. SOMAP projesinin başarısız olmasının ardında ise yerli personelin eğitimindeki yetersizlikler, çalışan kişi sayının yetersiz olması, kötü yönetim ve planlamalardaki yetersizlikler olduğu kabul edilmektedir. Balık işleme tesislerinin limanların kapasitesinden altı kat daha fazla olması buna örnek teşkil etmektedir (Abdoul, 1990: 10-11).

Moritanya hükümetinin yabancı şirketlerle ortaklık konusunda başarılı girişimleri olmuştur. 1981 yılında Nuakşot'taki ABD büyükelçiliği bir düzine ortak girişimin olduğunu duyurmuştur. Moritanya devleti, iş insanları ve yabancı şirketler arasında üç yol anlaşması yapılmıştır. 1980 yılının sonunda girişimlerin %43'ü devlete, %49.4'ü yabancılara ve %7.6'sı özel şirketlere aittir. Yeni balıkçılık politikası ile kıyı gözetiminin artırılmasına rağmen yasadışı balıkçılık devam etmiştir (Gibbs, 1984: 85). Yeni balıkçılık politikası ile 1983 yılında 69.26 milyon dolar civarında olan balıkçılık geliri 1985 yılında 127.04 milyon dolara ulaşmıştır. Ancak artan gelire karşı ekonomik kalkınma sağlanamamaktadır. Balık avlamadaki gelişime rağmen ülkeye giren dövizlerin ekipman, bakım ve işçilik gibi giderlere gitmesi sonucu balıkçılığın bütçeye ve ekonomiye katkısının daha düşük olduğu görülmektedir (Abdoul, 1990: 12-14). Yani, yeni balıkçılık politikası çeşitli başarısızlıklara neden olmuştur. Yabancı alanlar personel eksikliği nedeniyle denetlenememiştir. Avlanan balıkların yaklaşık %50'sinin yasadışı yollarla elde edildiği iddia edilmiştir. Ancak buna rağmen yabancı balıkçıların Moritanya Hükümetine ödediği ücret 1979 yılında 12 milyon dolar iken, 1981 yılında 31 milyon dolara yükselmiştir. Gemilerin sayısı 1980 yılında 10 adet iken, 1981 yılında 87'ye ulaşmış, balık ihracatı 1979 yılında 19 milyon dolardan 1981 yılında 91 milyon dolara yükselmiştir (Gibbs, 1984: 85-86).

Moritanya'da 1979 yılında başlayan balıkçılık politikaları, 1979-1987, 1994-1998, 2001-2005, 2006-2008, 2008-2015 ve 2015-2019 olmak üzere altı aşamadan oluşmaktadır. Bu politikalarda temel amaçlar deniz kaynaklarının sürdürülebilirliği, balıkçılığın ekonomiye entegre edilmesi için işlerin en üst düzeye çıkarılması ve katma değer sağlanması şeklinde sıralanabilmektedir (Marti, 2018: 21).

Kısaca ifade etmek gerekirse, Moritanya'da balıkçılık potansiyeli ilk zamanlarda değerlendirilemese de zamanla balıkçılığa verilen önem artmaktadır. Yapılan düzenleme ve politikaların yetersizliğine rağmen zamanla bu yönde yapılan düzenlemeler ve anlaşmalar ile pek çok yatırımcı ülkeye çekilmeye çalışılmaktadır.

200 adet ticari balık türünü barındıran Moritanya’da yılda 1.5 milyon ton mahsul elde edilmektedir. Moritanya’nın en önemli ortağı arasında Avrupa Birliği gelmektedir. 1987 yılından itibaren başlayan ilişkiler devam etmiş ve 2015 yılında yapılan anlaşma sayesinde pek çok kazanım elde edilmiştir. Bu anlaşmalar yalnızca Avrupa ile sınırlı kalmayıp, 7 Haziran 2010 yılında Çin ile de anlaşmalar yapılmıştır (Abdellahi, 2018: 37).

Türkiye’nin Moritanya ile olan ilişkisi 1974 yılında Moritanya Cumhurbaşkanı Mokhtar Ould Daddah’ın Türkiye’yi ziyaret etmesi ile başlamış olup, 2008 yılına kadar geçen süreç içinde önemli bir gelişme gerçekleşmemiştir. 8-9 Mart 2008 tarihlerinde ise Dışişleri Bakanları Moritanya’da görüşmüştür. 2010 yılında Moritanya Cumhurbaşkanı Aziz Türkiye’yi ziyaret etmiş ve bu ziyaret sonunda iki ülkede Büyükelçiliklerin açılması ilişkileri kuvvetlendirmiştir. 2011 yılının Nisan ayında Büyükelçiliğin açılmasının ardından, Cumhurbaşkanı Moritanya’ya ziyarette bulunmuştur. Yine, 28 Şubat 2018 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından, Moritanya Cumhurbaşkanı Ould Abdel Aziz’e yapılan ziyaret karşılıklı ilişkileri daha da güçlendirmiştir. Moritanya’nın zengin balık kaynaklarına sahip bir ülke olması ve yatırımcılara sağlanan kolaylıklar nedeniyle ülkeye balıkçılık alanında yatırımlar artış göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 04.04.2023).

28 Şubat 2018 yılında da Türkiye Cumhuriyeti ile Moritanya İslam Cumhuriyeti Hükümeti arasında “Balıkçılık ve Deniz Ekonomisi Alanında İşbirliği Anlaşması” yapılmıştır. 5 Kasım 2021 tarihinde Resmî Gazete’ de yayımlanan 4754 karar sayılı Milletlerarası Antlaşmayla Türkiye ile Moritanya arasında balıkçılığın gelişmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Ancak halen çözülemeyen pek çok sorun olduğu görülmektedir.

Türk balıkçı gemilerinin liman, fabrika, bakanlık ve tedarik organizasyonları yerli acenteler tarafından yapılmaktadır. 2021 yılında tutulan balıklar için ton başı 26 dolar ödenmesini gerektiren bir vergi yürürlüğe girmiş olup, bu ödemenin fabrika ya da teknelere yapıp yapılmayacağı anlaşmalarla belirlenmektedir. Nuadibu şehri balıkçılığın merkezi konumunda olup, serbest bölge olarak belirlenmiştir. Ülkede Türk balıkçıları yasal ve idari düzenlemelerin yoksunluğundan, yargı sisteminin düzgün işlememesinden ve yolsuzluğun varlığından ötürü sıkıntılar çekmektedir. Ayrıca hiçbir duyuru yapılmaksızın avlanma ile ilgili kural, bölge ve zamanların değiştirilmesi nedeniyle çalışma koşullarında meydana gelen belirsizlik de zorluklara neden olmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022: 11-12).

Moritanya’nın balıkçılık sektörüne yatırım yapılmasında en temel etkenler arasında, doğal koşulların elverişli olması, ürün kalitesi ve çeşitliliği, denizlerin ve kıyıların temiz olması, dinamik özel sektör ve iş adamlarının olması, kıyıda yerleşim ve ulaşımın kolay olması, coğrafi konumu sebebiyle Avrupa, Afrika ve Amerika’ya yakın olması, işgücünün ucuz olması, besleyiciliği yüksek ürünlerin bulunması, uluslararası pazarlarda ürünlerin saygınlığı, yönetimin ve yatırımları izleme sürecinin daha kolay olması ve devletin kaynak değerlendirme konusundaki zayıflığı gösterilebilir (Abdellahi, 2018: 43).

Türkiye balıkçılık sektöründe giderek artan sorunlar karşısında herhangi bir çözüm yolunun bulunamaması, Moritanya gibi zengin su ürünlerine sahip ülkeleri cazip hale getirmektedir. Afrika ile olan ilişkilerin güçlendirilmesi ve Moritanya ile yapılan sözleşmelerinde etkisi ile bu ülkeye ilgi artmakta, çalışma koşullarında yaşanan tüm zorluklara rağmen Moritanya’da çalışmak üzere Türk balıkçıları göç etmektedir. Buraya göç edilmesinin en önemli nedenleri arasında yatırıma elverişli ortam, yüksek maaşlar, daha çok balık türünün olması gösterilebilir.

2015 yılında ilk Türk gırgır tekneleri Moritanya’ya gitmeye başlamış ve küçük açık deniz balıklarını avlamaya başlamıştır. 2017 yılı Mart ayı itibarıyla Moritanya’da balık avlayan 22 gırgır ve 2 trol teknesi faaliyette bulunmuş ve bu sayı giderek artmıştır. Trol teknelerin uzunluğu 34 metre olup, balıkçı teknelerinde 20 personel istihdam edilmektedir (Öztürk, 2017: 88-89). Sonraki süreçte Moritanya’da 51 Türk teknesi faaliyet göstermiş ve 898 Moritanyalı işçi tekne ve fabrikalarda istihdam edilmiştir. 22-49 metre arasında değişen uzunluğa sahip teknelerde 1373 Türk personel çalışmaktadır (Öztürk, 2018: 188). Tablo 5’te Moritanya’da Türk gemi ve fabrikalarında çalışan Moritanyalı işçilerin sayısı ve ödeme yapılan tutarlar gösterilmektedir. Gemilerde çalışan işçiler için ödenen miktar 3.000.000 \$ iken, fabrikalarda çalışan işçilere ise 1.500.000 \$ ödeme yapıldığı görülmektedir.

Tablo 5: Moritanya’da Türk Gemi ve Fabrikalarında Çalışan Moritanyalı İşçiler

	İşçi	Ödenen Miktar
Gemi		
Gırgır	528	2.200.000 \$
Trol	190	800.000\$
Toplam	718	3.000.000\$
Fabrika		
Balık Unu ve Balık Yağı	160	1.300.000\$
Balık İşleme	20	200.000\$
Toplam	180	1.500.000\$

Kaynak: Öztürk, 2018: 190

Türk balık şirketlerinin Moritanya’da yaptığı yatırım verilerinin gösterildiği Tablo 6’ya bakıldığında, fabrika, balıkçı tekneleri, vergiler ve personele yapılan ödemeler de dahil edildiğinde 200.000.000 \$’lık bir yatırımın olduğunu söylemek mümkündür. En fazla yatırımın balıkçı teknelerine yapıldığı, bunu ise fabrika yatırımları takip ettiği söylenebilir. Aynı zamanda bölgede 1373 kişinin çalıştığı ve bu kişilere yapılan ödemenin 2.500.000 \$ olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Türk Balık Şirketlerinin Moritanya’da Toplam Yatırımı

	Sayı	Toplam Yatırım Miktarı
Fabrika Yatırımı	4	42.000.000\$
Balıkçı Tekneleri		90.000.000\$
Vergi	42	35.000.000\$
Fabrika		26.000.000\$
Personel Alımı	890	4.500.000\$
Türk Personel	1373	2.500.000\$
Toplam		200.000.000\$

Kaynak: Öztürk, 2018: 191

Tablo 7’de Greenpeace tarafından yayınlanan rapordan elde edilen verilere göre, Moritanya’da kurulan balık unu ve balık yağı verileri gösterilmektedir. Buna göre Türklere ait 33 tanesi aktif olmak üzere toplam 39 adet fabrikanın bulunduğu görülmektedir.

Tablo 7: Balık Unu ve Balık Yağı Fabrikaları*

	Durum	Sayı
Moritanya	Toplam	39
	Aktif	33
	Geçici olarak etkin değil	6

Kaynak: Greenpeace, 2019: 10

*2019 yılının Haziran ayı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

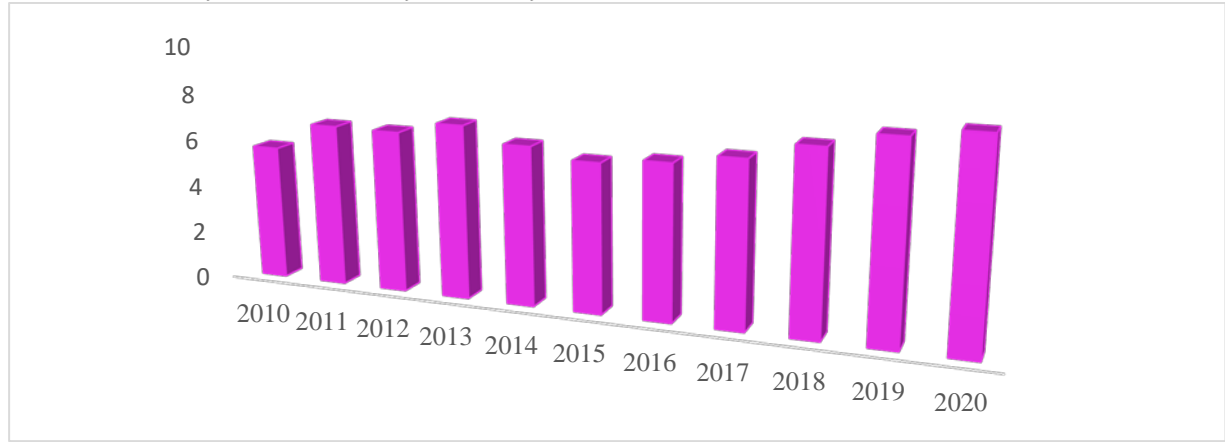
Gelişmekte olan ülkelerde su ürünlerini avlama ve yetiştirme önemli bir yere sahip olup, ekonomik iş birliğinde ve ekonomik gelişmede, gelecekte balık üretimindeki büyüme katkı sağlayabilecektir. Balıkçılığın önemi, istihdam imkânı, gıda güvenliği ve halkın refahı, beslenme ve sağlık ile döviz kuru ve uluslararası ticarete kaynaklık etmesi bakımından ortak bir başlık altında toplanabilmektedir (Chubado, 2021: 2). Afrika ekonomisinde su ürünleri sektörüne iki rol

atfedilmektedir. Bunlardan biri kırsal gelişme diğeri ticari gelişmedir. Su ürünleri istihdam sağlama, döviz kuru kazanma ve yatırımcılar için zenginlik sağlamaktadır (Brummett ve Williams, 2000: 195). Bu durumda su ürünleri sektörünün gelecekte özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye ve sosyo-ekonomik gelişmeye katkı sağlaması muhtemel görülmektedir.

2009 ve 2014 yılları arasında Moritanya’da siyasi istikrar ile yapılan reformlar ekonomik büyümeyi %5-6 civarında artırsa da ekonomideki kırılgan yapı devam etmiştir. 2015 yılında %1.4, 2016 yılında % 2 oranında gerçekleşen ekonomik büyüme oranlarında uluslararası emtia fiyatlarındaki düşüşün etkisi olduğu söylenebilmektedir. Ancak 2017, 2018 ve 2019 yılında sırasıyla %3.5, % 4.53 ve %5.76 oranında bir büyümenin gerçekleştiği görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 26. 04. 2023).

Şekil 3’te Worldbank’tan elde edilen verilere göre Moritanya’da ekonomik büyümenin 2011 ve 2013 yıllarında bir önceki yıla göre arttığı, 2013 yılından 2015 yılına kadar ekonomik büyümenin azaldığı bu yıldan sonra 2020 yılına kadar artışın meydana geldiği görülmektedir.

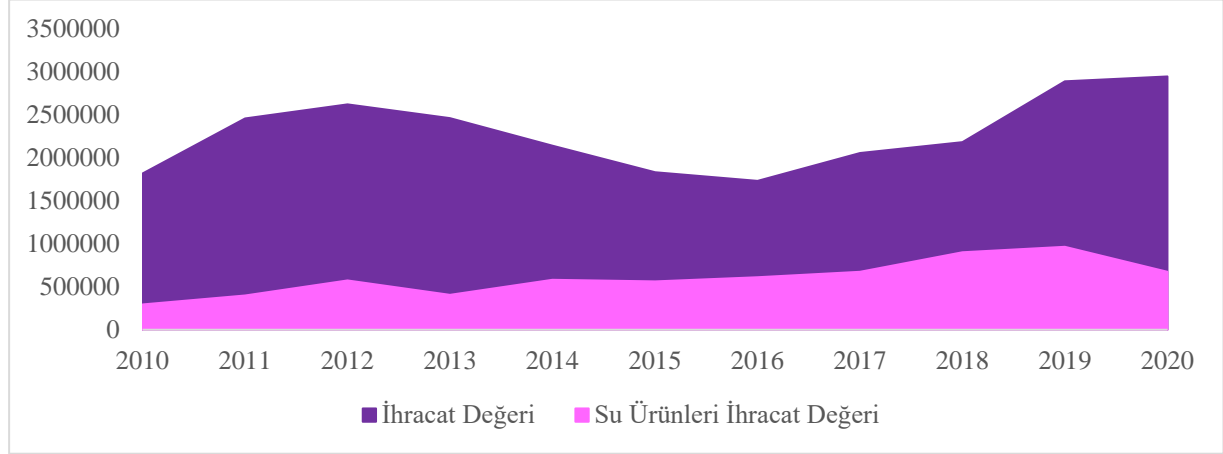
Şekil 3: Moritanya Ekonomik Büyüme (Milyar ABD Dolar)

Kaynak: Worldbank

Moritanya’da devlet bütçesinin %30’unu oluşturan balıkçılık sektörü, gayri safi yurt içi hasıla içinde % 6 oranında yer alıp, 40.000 kişi için istihdam imkanı sağlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 26. 04. 2023).

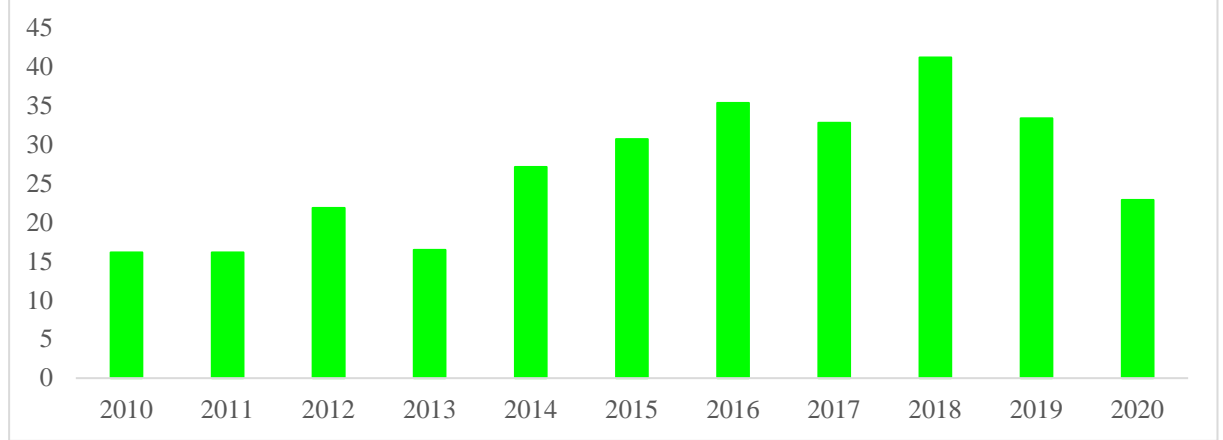
Moritanya balıkçılık sektörüne Türk balıkçılar gibi diğeri yabancı ülkelerdeki balıkçılarındaki ilgisinin artması bölgede daha fazla balık avlanmasına olanak tanımaktadır. Üretimin daha fazla olması su ürünleri ihracatında artışları da beraberinde getirmiştir. Şekil 4’te Moritanya ihracat ve su ürünleri ihracat değerleri gösterilmektedir. Buna göre 2013 ve 2016 yılları arasında ihracat değerinin azaldığı, 2017 ve 2020 yılları arasında ihracat değerinin arttığı görülmektedir. Ayrıca 2017 ve 2019 yılına kadar su ürünleri ihracat değerinin arttığı, 2019 yılında su ürünleri ihracat değerinin düştüğü görülmektedir.

Şekil 4: Moritanya İhracat ve Su Ürünleri İhracat Değeri* (Milyon ABD Dolar)

Kaynak: Trademap

* Su ürünleri ihracat değeri için balıklar ve kabuklular, yumuşakçalar ve diğer suda yaşayan omurgasızlar ile balık veya kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer suda yaşayan omurgasızların müstahzarları verileri dahil edilerek hesaplanmıştır.

Şekil 5'te Moritanya su ürünleri ihracatının ihracat içindeki payı gösterilmektedir. Buna göre Moritanya'da su ürünleri ihracatının ihracat içindeki payının 2012 ve 2016 yıllarında arttığı, 2017 yılında azalsa da 2018 yılında tekrar arttığı, ancak 2019 ve 2020 yıllarında bu payın giderek azaldığı görülmektedir.

Şekil 5: Moritanya Su Ürünleri İhracatının İhracat İçindeki Payı (%)

Kaynak: Trademap verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

SONUÇ

Türkiye bulunduğu konum itibarıyla denizlerle çevrili bir ülkedir. Buna ek olarak ülkede bulunan doğal su kaynakları, göller, akarsular pek çok canlının yaşam alanı olmaktadır. Ancak son yıllarda ekosistemde yaşanan sorunların, insan kaynaklı faaliyetlerin etkisi ile su ürünlerinden yeterli verim alınamamaktadır. Ayrıca geçimini balıkçılık sektöründen sağlayan kişilerinde pek çok sorunu bulunmaktadır. Yasal düzenlemelerin eksik olması, balıkçılıkta çalışan kişilerin sosyal güvencesinin bulunmaması, aşırı avlanma, maddi sıkıntılar, teknik yetersizlikler, pazarlama sorunları, kooperatiflerin yetersizliği ve özellikle sanayi bölgelerine yakın yerler başta olmak üzere su kaynaklarında yaşanan yoğun kirlilik, balık yoğunluğunda azalma gibi durumlar balıkçıların yaşadığı ve çözüm bulunması gereken temel sorunlardır.

Bir Batı Afrika ülkesi olan Moritanya, 2015 yılından itibaren özellikle Türk balıkçıları için ilgi çekici bir ülke konumuna gelmiştir. Bu durum zengin çeşitliliğe ve bol balık kaynaklarına sahip Moritanya'ya göç eden Türk sayısında artışa neden olmaktadır. Hükümetler tarafından Afrika ile

Türkiye arasındaki ikili ilişkileri güçlendirmeye yönelik atılan adımlar, yapılan sözleşmeler Türk balıkçıların Moritanya’da balık avlamasını desteklediğini göstermektedir. Bölgede bulunan Türk tekneleri ve fabrikalarına bakıldığında da aslında durum oldukça net görülmektedir. Moritanya’da bu şekilde tekne, fabrika ve personel sayısına bakıldığında ülkeye çok fazla rağbet olduğu görülmektedir. Türkiye’ye ait olan boyları 20 metre ve daha fazla uzunluğa sahip olan trol ve gırgır teknelerinin Moritanya sularında avlanmaya yeterli olduğu söylenebilir.

Türkiye’de su ürünleri sektörüne ekonomi içinde diğer sektörlerle kıyasla daha az önem atfedilmektedir. Potansiyelinin olmasına rağmen bu avantajının kullanılmaması başta bu sektörden geçimini sağlayanlar için sorun teşkil etmekle birlikte ülkenin su ürünleri sektörünün geleceğini de tehlike altına atmaktadır. Balıkçılık sektörünün istihdam olanağı düşünüldüğünde, Türkiye’deki işsizlik oranının düşürülmesinde ve yeni istihdam imkânı sağlanmasında bu sektörden faydalanılabilir. Ayrıca gelecekte daha sağlıklı nesiller yetiştirmek için bu sektöre daha çok önem verilmesi fayda sağlayacaktır. Dış ticaret ve ülkeye döviz girişi sağlanması bakımından değerlendirildiğinde, Dünyada su kaynaklarının bol olduğu gerçeği düşünülürse ülkelerin bu sektöre daha çok önem vermesi durumunda ekonomik büyüme ve kalkınma da geleceğin sektörleri arasında yer alabilir.

Kısaca, gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle balıkçılık sektöründe yaşanan sorunlar çözümlenmelidir. Türk balıkçıların ülkede kalması teşvik edilmeli, kurumsal desteklemeler ve kredi kolaylıkları sağlanmalı, deniz ve su kaynakları kirliliğinin önüne geçilmeli ve bazı yasal düzenlemelerle aşırı avlanma, sınır ihlali gibi durumların önüne geçilerek, yeterli eğitim seviyesine sahip personel ile balıkçılık sektörünün canlandırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdellahi, A. (2018). Kuruluş Yeri ve Seçimi ve Moritanya'da Balıkçılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yalova.
- Abdoul, D. M. (1990). Fisheries Development and its Role for Alleviating Nutritional Deficiency in Mauritania, University of Rhode Island.
- Arslan, G. ve Yıldız, P. O. (2021). Türkiye Su Ürünleri Sektörüne Genel Bakış, Menba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, 7(1), 46-57.
- Ba, I. (1986). Development Planning of Fisheries for Mauritania, World Maritime University, Dissertations.770.
- Bozkuş, Ö. (2015). Fisheries Policy of the European Union Towards African Countries: The Cases of Mauritania and Namibia, Master's Thesis, A Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University: Ankara.
- Brummett, R. E. and Williams, M. J. (2000). The Evolution of Aquaculture in African Rural and Economic Development, Ecological Economics, 33, 193-203.
- BSGM (2022). Su Ürünleri İstatistikleri, <https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/Icerikler/Su%20Ürünleri%20Veri%20ve%20Dökümanları/Bsgm-istatistik.pdf> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 06. 04. 2023).
- Chubado, A. (2021). The Role of Fisheries Resources in Economic Development and Job Creation in Nigeria, J Aqua Fish, 2(5), 1-11.
- Doğan, K. (2002). Su Ürünleri Sektörünün, Tarım Sektörü İçindeki Yeri ve Önemi, Tarım İstanbul TKB İstanbul İl Müdürlüğü Yayın Organı,80:8-12.
- Doğan, K. (2013). Marmara Denizi Kirliliğinin Balıkçılığa Etkisi, Marmara Denizi Balıkçılığının Ekonomiye Yansıması, T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Erdoğan-Sağlam, N. ve Karadal, E. (2016). Akdeniz Bölgesi Sahil Şeridi Deniz Balıkçılığının Sosyoekonomik Yapısı, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, 12(2), 158-169.
- FAO (2023). Global Production by Production Source Quantity (1950-2021), https://www.fao.org/fishery/statistics-query/en/global_production/global_production_quantity adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 06. 04. 2023).
- FAO (2022).The State of World Fisheries and Aquaculture, <https://doi.org/10.4060/cc0461en> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi:06.04.2023).
- Gibbs, D. (1984). The Politics of Economic Development: The Case Mauritanian Fishing Industry, African Studies Review, 27(4), 79-93.
- Greenpeace (2019). A Waste of Fish, Food Security Under Threat From The Fishmeal and Fish Oil Industry in West Africa, June 2019, ohchr.org/sites/default/files/GreenpeaceInputs2.pdf.
- Gün, A. ve Kızak, V. (2019). Dünyada ve Türkiye'de Su Ürünleri Üretiminde İstatistik Durum, Menba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 25-36.
- Kınacıgil, H. T. ve İlkyaz, A. T. (1997). Ege Denizi Balıkçılığı ve Sorunları. Su Ürünleri Dergisi, 14 (3-4),351-367.
- Marti, C-P. (2018). Research for PECH Committee-Fisheries in Mauritania and the European Union, Requested by the PECH Committee, European Parliament.
- OTB (2020). Su Ürünleri ve Balıkçılık Raporu, Ordu Ticaret Borsası.
- Öztürk, B. (2017). Some Notes on the Turkish Fishing Fleet in the Islamic Republic of Mauritania, J.Black Sea/Mediterranean Environment, 23(1), 88-91.
- Öztürk, B. (2018). Fisheries Investments and Economic Contribution to the Islamic Republic of Mauritania by the Turkish Fishing Industry, Mediterranean Environment, 24(2), 186-197.
- Sağlam, N.E., Özbek, G. ve Düzgüneş, E. (2016). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Deniz Balıklarının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 33(3), 259-270.
- Sarıözkan, S. (2016). Türkiye'de Balıkçılık Sektörü ve Ekonomisi, Turkish Journal of Aquatic Sciencde, 31 (1), 15-22.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022). Moritanya Tarım Sektörü Ülke Yatırımcı Rehberi, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Ulke%20Masaları/Moritanya.pdf> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi:24.04.2023).

- Tolon, M. T. (2019). Türkiye’de Su Ürünleri Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi ve Gelecek Vizyonu, Türkiye’de Geçmişten Günümüze Tarım Politikaları ve Ekonomisi, Akçağ Yayınları, Ankara. Trademap, <https://www.trademap.org> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 24. 04. 2023).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://www.tuik.gov.tr> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 07. 04. 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-moritanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 04. 04. 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/moritanya-ekonomisi.tr.mfa> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi:26.04.2023).
- USDA (2019). 2018 Census of Aquaculture, 2017 Census of Agriculture, Volume:3, Special Studies, Part 2, https://www.nass.usda.gov/Publications/AgCensus/2017/Online_Resources/Aquaculture/Aqua.pdf adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 06. 04.2023).
- Worldbank, <https://data.worldbank.org> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 24. 04. 2023).
- 4754 Sayılı Karar, Milletlerarası Antlaşma, Resmî Gazete, Sayı: 31650.